

Mikor a Hold eltűnik az égről

Az eget kémlelem én is, hogy látni-e még a Holdat. Nem egyszerű, mert az időjárás tavasszal általában csapadékos. Ezen az estén is egymást kergetik a felhők, de néha kivillan az ég. Szemünket arra a pontra szögezzük, ahol a Holdat ilyenkor észlelni lehet. Ha a legélesebb szemű megfigyelő is azt mondja, a Hold eltűnt, az a Ramadán végét, az iftar és a nagy lakoma kezdetét jelenti. Örömteli pillanat ez minden hívő muszlim számára, ugyanakkor úgy tartják, hogy a Ramadán békéje után kinyílnak a poklok kapui, és ismét kiszabadulnak az egy hónapra leláncolt démonok.

Jómagam nem vagyok hívő. Soha nem is voltam, valószínűleg nem is leszek. Ez az egész dolog a vallásokkal távol áll tőlem. A Ramadán idején is ugyanúgy dúlt a háború Ukrajnában, és emberek éheztek szerte a világon, és betegségek pusztítottak. Szóval a démonok, ha vannak, ugyanúgy szabadon garázdálkodtak. Ezt a véleményemet azonban megtartom magamnak, mert nem akarok senkit megbántani. Soha nem bocsátkozom vitába senkivel, hiszen nem lehet tudni, kinek a méltóságát sértik az általánosan elfogadottól különböző nézetek. Mindig hallgatok, ha véletlenül kényes téma kerül szóba, bár efféle ritkán fordul elő, hiszen a legtöbb ember azokhoz a normákhoz igazodik, amelyek határt szabnak a szélsőségeknek. Így van ez jól.

Az, hogy nem vagyok vallásos, természetesen nem számít szélsőséges nézetnek, de az már az lenne, ha nem tartanám tiszteletben az iszlám vallást. Ha például nevétségessé tenném hitüket a démonokban, vagy kétségbe vonnám Mohamed próféta tanításait. Vagy csatlakoznék azokhoz, akik megkérdőjelezik, hogy egy demokratikus országban a muszlim nőknek hidszábot kell viselniük. Ezek mind az iszlámofóbia megnyilvánulásai. Lehet, hogy korábbi idegenkedésem az iszlám vallástól valójában a nyugati civilizáció gőgjéből fakadt, mely hosszú évszázadokig alsóbbrendűnek tekintett minden tőle eltérő kultúrát. Ideje volt, hogy a nyugati civilizáció megszabaduljon ettől a szemlélettől. Az is lehet persze, hogy az iszlám vallástól csupán azért idegenkedtem, mert minden vallástól idegenkedem. Sőt, biztos vagyok benne, hogy ezért voltam intoleráns az iszlám vallással szemben, de ezt manapság nehéz megmagyarázni. Attól tartok, ha ezt próbálnám megértetni valakivel, továbbra is enyhén iszlámofóbnak tartana. Inkább következetes maradok, és senkivel nem osztom meg, mit gondolok.

Munkáscsaládban nőttem fel. Egy húgom és egy bátyám van. Büszke vagyok a származásomra. Mikor a szociáldemokraták jólétet teremtettek az országban, felemelkedett a munkásosztály is. Megnyílt az út előttünk, bármit elérhettünk. A szüleim még megmaradtak munkásnak, én azonban már egyetemre járhattam. De nemcsak az anyagi jólét volt számukra fontos. Akkoriban önképzőkörök szerveződtek, a szüleim rendszeresen jártak könyvtárba, apámat a képzőművészet is érdekelte. Minden múzeumot végiglátogatott, és klasszikusokat idézett fejből. Az ő generációjukból sokan nagykanállal habzsolták a kultúrát. Ami addig csak a jómódúak kiváltsága volt, a munkásoké lett. A munkásoké lett a kultúra.

Tudásszomjunk egyfajta tartást adott akkor is, ha az alkohol megkeserítette mindennapjainkat. Nagypám, aki a szomszéd lakásban élt, vizespohárba töltötte a vodkát. De nem akart egyedül inni, mindig áthívta apámat, aki aztán alig állt a lábán, s csak beledólt az ágyba, amikor hazajött. Nagypám azonban addig verte a nagyanyámat, míg az meg nem szökött. Erre egy másik nőt vett el. Őt ugyanúgy verte egészen addig, míg az is kereket oldott. Akkor nagypám felkötötte magát a csillárra. Apám találta meg. Már hideg volt a teste, azt mondta. Apám továbbra sem hagyott fel az ivással. Minden pénz szó szerint az alkoholba folyt. Így szegénynek számítottunk, hiába volt már jólét az országban, és hiába lettek a munkások megbecsült tagjai a társadalomnak.

Természetesen ateisták voltunk. És én ma is annak vallom magam. Szüleimre nagy hatással volt Marx, aki a vallást a nép ópiumának tartotta. Nyilvánvaló, hogy csak az létezik, ami kézzelfogható, és nincs semmiféle misztikum sem az életben, sem a halálban. Születünk, élünk, meghalunk és kész. Az azonban minden embernek kijár, hogy anyagi biztonságban és igazságos társadalomban élje le az életét, ahol mindenki egyenlő.

Sokáig azt hittem, hogy az anyagi biztonság, a társadalmi igazságosság és az egyenlőség hármasanál több nem is kell ahhoz, hogy megtaláljuk a helyünket. És soha nem gondolkoztam el azon, hogy valójában mit is jelentenek ezek a fogalmak. Mindig csak az foglalkoztatott, hogyan találjuk meg helyünket a társadalomban, az pedig hosszú ideig meg sem fordult a fejemben, hogy vannak olyanok, akik számára inkább az a kérdés, hogy találják meg önmagukat az életben. Mert a kettő, bár összefügg egymással, mégis két különböző dolog. Én azonban hosszú ideig csak az érem egyik oldalát láttam.

Hosszú ideig tartott az is, amíg súlyos lelki válságomból szabadulva oda jutottam, hogy már a lánnyal, a vejemmel és az unokákkal együtt várjuk a Ramadán végét. Ők izgatottan, én önmagammal megbékélve. A legelevenebb a kicsik közül Leila, aki tapsikolva futkos a lábam körül, és valami mondókát hajtogat a Holdról, amit a démonok fel akartak falni.

Az egész egy novemberi estén kezdődött, tizenhárom évvel ezelőtt. Az évnek a november a legreménytelenebb hónapja. Korán sötétedik, és csontig hatol a nyirkos hideg. Fárasztó napom volt, így egy meleg zuhany után viszonylag korán ágyba bújtam. Épphogy fejemre húztam a paplant, amikor hallottam, hogy nyílik a hálószobaajtó. A lányom volt, Anna. Először csak a fejét dugta be a szobába.

– Mama, beszélnem kell veled – mondta.

Nagyot sóhajtottam. Tényleg fáradt voltam. A rengeteg munka után csak aludni akartam. Alig tudtam nyitva tartani a szememet.

– Nem ér rá holnap? – kérdeztem.

Anna határozottan megrázta a fejét. Tizenhat éves, és nagyon más volt, mint én fiatalon. Határozott, önálló, sokkal harmonikusabb, de valahogy elégedetlen is. Soha nem értettem, miért.

– Nem. Most kell beszélünk – felelte. – Nagyon fontos...

Felültem az ágyban, és meggyújtottam a lámpát az éjjeliszekrényen. Anna az ágyam szélére telepedett, és mély levegőt vett.

– Holnap a nagymecsetben találkozom egy imámmal, és áttérek az iszlám vallásra.

Csak bámultam rá. Nem tudtam, mit mondjak, mit tegyek. Anna egy darabig ült még az ágyamon. Némán néztük egymást. Vártunk. Talán azt vártuk, hogy valamelyikünk mond valamit. De mindketten hallgattunk. Majd ő felállt, kiment a szobából, és csendesen becsukta maga mögött az ajtót.

Fejemre húztam a takarót. Úgy feküdtem az ágyban, mintha lebénultam volna. Egy darabig csak ismételtettem magamban, amit a lányom mondott. Aztán egész éjjel egymást kergették fejemben a gondolatok. Reggelig le sem húnytam a szemem. Azt is hallottam, ahogy Anna felkel, tesz-vesz, majd csapódik az előszobaajtó.

Tehetetlen voltam. Mit rontottam el? Hol rontottam el? A lányom volt a mindenem. Korán elváltam, egyedül neveltem fel. Mindig úgy éreztem, nagyon jó a kapcsolatunk. Sokat voltunk együtt, sokat neveltünk, mindent megadtam. Sem neki, sem nekem nem hiányzott az apja, akivel évente ha kétszer találkozott. Mi sem hiányoztunk a volt férjemnek.

Igaz, Anna, ahogy kamaszkodott, néha felvetette, hogy hiányzik valami az életéből. Nem tudja igazán, hogy mi, de úgy érzi, ha semmiben nem hisz, belül üres marad. Azt mondtam, majd kialakul. Hogy még fiatal. Ha szorgalmasan tanul, megtalálja azt, ami érdekli, és olyan munkát választhat, ami tartalmassá teszi az életét. Ilyenkor mindig azt mondta, ő nem a munkára gondol, hanem valami másra. A hitre. Az több a munkánál, mert arra épül az élet. Nem vettem komolyan, amit mond. Talán nem is értettem igazán. Ő mindig ilyen volt. Kereső típus. Túlbonyolította a dolgokat. Azt gondoltam, ez csak a serdülőkor miatt van. Nem értettem, hogy miben akar hinni.

Nekem ott volt a munkám. A Vöröskeresztnél dolgozom. Mindig hittem benne, hogy ha jól csinálom, sok emberen segíthetek. Úgy gondoltam, az a legfontosabb, hogy megadjuk a megfelelő egészségügyi és anyagi támogatást azoknak, akik bajban vannak. Hiszek benne, hogy ez a legfontosabb.

Anna egyszer megkérdezte, miért nem járunk templomba. Mondtam neki, hogy mi ateisták vagyunk. A gyerekkoromról is meséltem neki. Meg arról, hogy az ő nagyszülei is ateisták voltak, de a tudást nagyra becsülték. Anna azonban csak tovább bonyolította a helyzetet. Megkérdezte, hogy akkor miért vagyunk tagjai a Svéd Egyháznak? Ezen már nagyot nevettem. Anna, mondtam, 1996-ig szinte mindenki automatikusan a Svéd Egyház tagja lett, aki megszületett. Mert ez a vallás sokáig államvallás volt. Sokan nem is tudják, hogy tagok, csak az adóíven látják, hogy jövedelmük körülbelül egy százaléka minden évben a Svéd Egyháznak megy. De ki lehet lépni az egyházból, és akkor adózni sem kell a javára, nem is tudom, mi eddig miért nem léptünk ki. Anna erre azt mondta, a hit nem olyan automatikus dolog, mint az adózás. Erre nem tudtam mit mondani.

Máskor meg azt kérdezte, miért vagyunk ateisták. Egyszerű, feleltem, mi nem hiszünk Istenben. Miért nem hiszünk? – kérdezte. Kényelmetlen volt a kérdés, és nekem túl bonyolult. Én az egyszerűen megmagyarázható dolgokat szeretem. Soha nem filozofáltam, mint Anna. Nem is tudom, hol tanulta ezt. Az iskolában biztos nem. És mi van akkor a halál után, és mi a jó út, és mi a cél az életben? Honnan tudjuk, ha nem hiszünk Istenben? – kérdezte. Ezzel zavarba hozott. Én illyesmin soha nem töprengtem. Éppen a karácsonyi nagytakarítással voltam elfoglalva, mániáku-

san üldöztem minden porszemet a lakásban. Gyere, inkább segíts, mondtam. Születünk, élünk és meghalunk. Ez az igazság. De az életben arra kell törekednünk, hogy jól érezzük magunkat, és másokon is segítsünk. Anyagi biztonságban és igazságos társadalomban élünk, ahol mindenki egyenlő. Ezért minden lehetőséged megvan arra, hogy olyan munkát válassz, amit hivatásnak is tekintesz, amiben hiszel. És akkor te most minek takarítás? – kérdezte. Hogyhogy minek? Hát holnapután itt a karácsony! Anna kissé gúnyosan elhúzta a száját. És azt tudod, hogy a karácsony Jézus születésének ünnepe, ő pedig állítólag nem más, mint Isten fia? Megállt kezemben a portörő. Én nem hiszek ebben, feleltem. De a karácsonyt Svédországban hagyományból mindenki megünnepli valamilyen módon. Akár hisz, akár nem hisz.

Ahogy álmatlanul forgolódtam az ágyban, felidéztem magamban ezeket a beszélgetéseket. Hirtelen minden szóra élesen emlékeztem, mégsem értettem, mi történt a lánnyal. Nagyon ritkán fordult elő, hogy szó esett a hitről, a vallásról, ezért úgy éreztem, túlságosan is felnagyítom ezeknek a beszélgetéseknek a jelentőségét. Normálisan éltük a mindennapjainkat, ritkán érintettünk olyan témát, amitől zavarba jöttem.

Mégis, ahogy a sötétben forgolódtam, egyre jobban gyötört a lelkiismeret-furdalás. Komolyabban kellett volna vennem a problémát, esetleg pszichológushoz fordulni, hogy Anna a serdülőkori aggályokat könnyebben vegye. Azért is gyötört a lelkiismeret, amiért Anna éppen az iszlám hitnél köt ki. Mindig is a nők elnyomásával, a személyiségi jogok, különösen a nők jogainak korlátozásával kötöttem össze ezt a vallást. A lelkiismeret-furdalással párhuzamosan egyre jobban nőtt bennem a szégyenérzet. Szégyelltem, hogy az előítéletek csapdájába esem, de előre szégyelltem azt is, hogy mit mondok majd a barátoknak, ismerősöknek, ha Anna talpig feketébe burkolózva jelenik meg velem az utcán. Mert már akkor tudtam, hogy szégyellném. Ugyanannyira szégyellném, mint azt, hogy előítéleteim vannak a muszlimok iránt, és ugyanúgy szégyellném, mint gyerekkoromban azt, hogy az apám minden pénzünket elitta, ezért nekem soha nem lehetett olyan menő sportcipőm vagy farmerom, mint a többieknek. Anna másképpen fog viselkedni, ha áttér az iszlám hitre, ugyanúgy másképp, ahogy apám vetkőzött ki önmagából, amikor részeg volt. Mert úgy gondoltam, ezzel a lépéssel Anna is valamilyen módon teszi. Gyerekkoromban titkoltam barátnőim elől, hogy az apám alkoholista. Most azt kell majd titkolnom, hogy a lányom muszlim?

Nem mentem be dolgozni, beteget jelentettem. Kilenc körül elszenderedtem, de tízkor már kávéfőztem magamnak a konyhában. Hallottam, amint zörög a kulcs a zárban. Anna kipirult arccal toppant be.

– Szia, milyen kócos vagy! Még fel sem öltöztél? Képzeld, nagyon jól sikerült a beszélgetés! Hitoktatásra fogok járni a mecsetbe, aztán én is olyan muszlim leszek, mint a többi hittestvér. Tudod, sokáig a kereszténység felé vonzódtam, néha még el is jártam egy közösségbe, de nem mondtam neked, gondoltam, talán megharagszol. Jó volt odajárni, de nem értettem, hogy lehet Jézus Isten fia. Nem hittem el. Egyszer egyik osztálytársam, aki muszlim, azt javasolta, menjek el, és beszéljek az imámmal, mert látta, hogy érdekel a hit, meg ilyesmi. És nagyon jó, hogy találkoztam az imámmal, mert megmutatta nekem a helyes utat, és most már tudom, hogy az iszlám vallásban hazatalálok.

„Az iszlám vallásban hazatalálok”, forgattam magamban a szavakat. Ez nem a lányom, ő soha nem beszél így, gondoltam, de nem mondtam. Megint nem tudtam, mit is mondhatnék. Abban nőttem fel, hogy a szülő ne szóljon bele a gyerekek életébe. Ők tudják, mit akarnak, hagyni kell, hogy a személyiségük magától bontakozzon ki.

Arra már nem emlékszem, mit válaszoltam Annának. Az biztos, hogy nagyon óvatos voltam. Nem akartam elrontani az örömét, és nem akartam megsérteni. Belül azonban kétségek marcangoltak, és aggódtam a jövője miatt. Ahelyett, hogy azt láttam volna, Anna boldog, csak a magam negatív érzéseivel foglalkoztam.

Válságba került az életem. Senkinek nem meséltem el, mi történt. Egyszerűen nem emlegettem többé a lányomat, s ha kérdeztek róla, kitérő választ adtam. A távolabbi és az új ismerősök, a kollégák nagy része nem is tudott róla, hogy van egy lányom, akit ráadásul mindenkinél jobban szeretek. De nem lehetett teljesen eltitkolni az igazságot. Néha összefutottunk egy-egy régi ismerőssel vagy kollégával a városban, amikor ott állt mellettem Anna is tetőtől talpig fekete csadorba burkolózva. Ha beültünk egy kávézóba, és elérkezett az ima ideje, Anna előkapta az összehajtogatott imaszőnyeget, gyorsan szétterítette, majd mindenki szeme láttára a földre vetette magát. Mekka felé fordult, és hajbókolva, hangosan dicsérte Allahot. Nagyon kínos helyzetek voltak az ehhez hasonlóak. Újra meg újra elborított a szégyen. Később inkább megpróbáltunk alkalmazkodni a kötelező imák időpontjaihoz, hogy elkerüljük a jeleneteket.

Egyre inkább úgy éreztem, Anna vallása gúzsba köti az életünket. Nem érttem, egy fiatal, aki szabadságban nőtt fel, hogy vehet magára ilyen béklyót, miért él úgy, hogy minden percét kívülről vezérli valami? Akárcsak egy szektában, gondoltam. Hol hibáztam, hogy idejutottunk, tettem fel magamnak újra meg újra a kérdést.

Anna hamarosan találkozott egy arab fiatalemberrel, aki Svédországban nőtt fel, de szintén nem régen vette csak fel szülei hitét. Össze is házasodtak az iszlám szokások szerint. Mikor már két kisgyerekük volt, elhatározták, hogy Szaúd-Arábiába, a muszlimok legszentebb városába, Mekkába költöznek.

Ekkor tört ki belőlem minden keserűség. Úgy éreztem, megőrülök. Ha azt mondták volna, hogy elköltöznék Stockholmból egy másik városba, még elviseltem volna. De az, hogy a lányom ezentúl tőlem távol, egy olyan országban éljen, ahol tombol a diktatúra, és a nőket semmibe veszik, elviselhetetlen volt számomra.

– Édesem, drágám, csak ezt ne! Éppen ilyen helyre akartok költözni? – fakadtam ki.

A lányom vigasztalni próbált, de hajthatatlanok voltak. Kikísértem őket a repülőtérré, és emlékszem, egész testem rázkódott a zokogástól, amint búcsút vettem tőlük. Ezután már nemcsak a vallás állt közöttünk, hanem négyezer kilométer is.

Érdekes módon ez a számomra tragikus pillanat indította el azt a változást, ami végül megnyugvást hozott. A saját életemre kezdtem összpontosítani. Meg akartam birkózni mindazzal, ami bennem felhalmozódott. Eddig hallani sem akartam az iszlám vallásról, hiába próbált róla beszélgetni velem a lányom. Nekem az iszlámról csak az elnyomás jutott eszembe. Most könyveket vettem elő, és kapcsolatba léptem egy muszlim közösséggel, hogy minél többet tudjak meg erről a vallásról. Lassan megnyugodtam, és el kellett ismernem, hogy az iszlám nem feltétlen az el-

nyomásról szól. Azt hiszem, megértettem, hogy sokak számára miért jelent menedéket és biztonságot.

Három évvel később az egész család, két újabb kisgyerekekkel, visszatért Stockholmba. Egy házban lakunk, szomszédok vagyunk. A gyerekek állandóan átszaladgálnak hozzám. Hamarosan nyugdíjba megyek, és akkor még több időt tudok majd nekik szentelni. Anna ismét babát vár.

Kényes témákról továbbra sem szoktam beszélgetni senkivel, de egy-egy ártatlan tréfát megengedek néha magamnak családi körben. Három éve jógázni kezdtem, és meditálok. Mivel egyre komolyabb gyakorlatokat végzek a jógaszönyegen, valamelyik nap így szóltam Annához: Látod, te is megtalálta a magad szönyegét, meg én is... Mindketten nevtünk.

Most pedig együtt kémleljük az eget, és várjuk, hogy eltűnjön a Hold.

